

Anna Iacovou <https://orcid.org/0000-0002-3262-7954>
Uniwersytet Łódzki, Wydział Filologiczny
e-mail: anna.iacovou@uni.lodz.pl

Polskie archiwalia jako źródło badań nad tekstem rosyjskim. Specyfika dawnych aktów ślubnych

Streszczenie

W artykule zostały poddane analizie teksty aktów ślubnych zawarte w katolickich parafialnych księgach metrykalnych pochodzących z przełomu XIX i XX wieku z terenu współcześnie mieszczącego się w granicach miasta Łodzi. Celem opracowania jest zarówno zaprezentowanie przykładowych tekstów metryk ślubnych, z zachowaniem ich niezmienionej, oryginalnej postaci, jak i ich analiza od strony językowej. Dzięki zwróceniu uwagi na specyficzne cechy językowe dokumentów autorka przekonuje o ich wartości naukowej i udowadnia osobliwy charakter języka rosyjskiego, ukształtowany pod wpływem polskim. Ponadto w artykule wskazano na szablonową budowę dokumentów oraz zawartość treściową poszczególnych ich części.

Słowa kluczowe: akt ślubu, metryka parafialna, katolickie księgi metrykalne, akty metrykalne, język rosyjski, język polski

Wstęp

Archiwalne dokumenty metrykalne od dobrych kilkunastu lat cieszą się niesłabnącym zainteresowaniem szczególnie wśród osób pragnących uzyskać informacje o swoich przodkach czy też skonstruować rodzinne drzewo genealogiczne do kilku pokoleń wstecz. Obok aktów urodzeń i zgonów pomocnym źródłem gromadzenia faktów o bliskich lub dalekich krewnych są niewątpliwie dokumenty potwierdzające zawarcie związku małżeńskiego. Akty ślubne oprócz tego, że dla miłośników genealogii są niezaprzeczalnym dowodem istnienia więzów rodzinnych, kształtowania się i przeplatania ludzkich ścieżek

życiowych w konkretnym czasie i miejscu, dla filologa językoznawcy okazują się cennym kompendium wiedzy z dziedziny tekstologii i historii języka.

Do 1946 roku na obecnych ziemiach polskich rejestracji między innymi ślubów dokonywano w parafialnych księgach metrykalnych, dla każdego wyznania osobno. Z okresu ostatniego rozbioru Polski z miejsc znajdujących się pod zaborem rosyjskim zachowały się zbiory aktów prowadzone w języku rosyjskim, pisane cyrylicą (*Rejestracja aktów stanu cywilnego – jak było kiedyś, a jak jest teraz?*, 2015).

Przedmiotem omówienia w niniejszym artykule będą akty metrykalne dokumentujące zawarcie związku małżeńskiego, sporządzone w łódzkich parafiach katolickich w latach 1890–1910, a opublikowane na stronie internetowej Polskiego Towarzystwa Genealogicznego (*Powiat grodzki m. Łódź*, b.r.). Celem opracowania jest zarówno przedstawienie formy dokumentu jako tekstu reprezentatywnego dla tego typu gatunku, z uwzględnieniem jego budowy oraz zawartości poszczególnych części składowych, jak i omówienie głównych cech językowych wyodrębnionych na podstawie przeprowadzonej analizy.

Wybór tematyki badawczej podyktowany jest brakiem opracowań tekstów metryk od strony strukturalno-lingwistycznej. Jeszcze do niedawna stan badań nad tymi dokumentami sprowadzał się do omówienia jedynie zagadnień historycznych i archiwistycznych (zob. Laszuk, 1998; Pawiński, 2002; Szkutnik, 2012; Związek, 1993). Dopiero w *Niezbędniku genealoga* dokonano tłumaczenia metryk z języków łacińskiego, niemieckiego i rosyjskiego na polski i wyjaśniono podstawową terminologię, co miało ułatwić odczytywanie tekstów miłośnikom genealogii (Hałuszczak, 2012).

Walory naukowe metryk i ich językowy potencjał badawczy dostrzegli wreszcie białostoccy naukowcy, poddając głębokiej analizie księgi metrykalne chrztów, również zauważając przy tym niedostateczne ich wykorzystywanie jako materiału źródłowego do badań (Dacewicz, Chomko, Smakulska, 2017: 8):

Te cenne księgi, o wyjątkowych walorach informacyjnych, a co za tym idzie – naukowych, są niewystarczająco rozpoznane jako źródła do badań. Wynika to z kilku zasadniczych powodów: mają ogromną objętość, a więc trzeba dokonywać umiejętnej selekcji w celu wyekscerpowania reprezentatywnego zasobu materiału badawczego; są sporządzone w języku rosyjskim, a więc do ich studiowania potrzebna jest znajomość tego języka; są to źródła rękopiśmienne o bardzo zróżnicowanym stopniu czytelności, co oznacza, że ich ekscerpacja wiąże się z ogromnym nakładem pracy [...]. Wymienione czynniki spowodowały, że te wartościowe źródła wciąż pozostają poza zasięgiem systematycznych badań zarówno historycznych, jak i językoznawczych. Stąd rodzi się naturalna potrzeba zajęcia się tym problemem.

Prezentacja tekstów metryk ślubnych

Przykładowe teksty aktów ślubu pochodzące z interesującego nas okresu czasu prezentują się następująco¹:

¹ Prezentowane w artykule teksty aktów ślubnych przytaczam z zachowaniem pisowni oryginalnej.

1. Akt ślubu Antoniego Torbus i Marianny Bojkowskiej (Parafia św. Wojciecha, 1893 rok):

Состоялось въ деревни въ филіи Хойны дня одинадцатаго (двадцать третьяго) Іюля тысяча восемьсот девяносто третьяго года въ пять часовъ по полудни. Объявляемъ что въ присутствіи свидѣтелей Александра Юзефяка двадцати восьми и Александра Маиталержа двадцати девяти лѣтъ отъ роду имѣющихъ обоихъ подденичиковъ жительствоующихъ въ Новыхъ-Хойнахъ, заключено сего числа религіозный брачный союзъ между Антонимъ Торбусъ (Antoni Torbus) холостымъ ткачемъ, двадцати восьми лѣтъ отъ роду, родившимся въ деревни Лазы станція Варшавско-Вѣнской желѣзной дороги Бендзинскаго уѣзда, сыномъ Теофіля и Францишки урожденной Незренца (Teofila i Franciszki z Niezręckich) жительствоующихъ при подителяхъ въ Новемъ-Рокицію Лодзкаго уѣзда и Маріанною Байковскою (Maryanną Bajkowską) двѣциею родившеюся въ городѣ Петровъ, дочерью Томаша и Францишки урожденной Яблонска (Tomasza i Franciszki z Jabłońskich) девятинадцати лѣтъ отъ роду, жительствоующей при родителяхъ въ Новыхъ Хойнахъ. Браку сему предшествовали три онлашенія опубликованныя въ приходскихъ костелахъ въ Милешкахъ тринадцатаго (двадцать пятаго) Іюня и въ два слѣдующія воскресенія и въ городѣ Лодзи прихода Святаго Креста двадцатаго Іюня (второго Іюля) въ два слѣдующія воскресенія сего года. Позволеніе отца невесты на вступленіе въ бракъ заявлено было лично. Новобрачные объявили что они предбрѣчного договора не заключали. Религіозный сей обрядъ бракосочетанія совершенъ Нами. Актъ сей новобрачнымъ и свидѣтелямъ неграмотнымъ прочитанъ, Нами подписанъ.

2. Akt ślubu Emmy Schön i Karola Lerch (Parafia św. Anny, 1910 rok):

Состоялось въ городѣ Лодзи въ Приходѣ святой Анны дня девятого (двадцать второго) января тысяча девятьсот десятого года въ шесть часовъ вечера. Объявляемъ что въ присутствіи свидѣтелей: Антона Ляковского и Яна Шейнъ, совершеннолѣтнихъ жителей города Лодзи, заключено сего числа религіозный брачный союзъ между: Карломъ Лерхъ (Karolem Lerch) холостнымъ ткачемъ двадцати пяти лѣтъ отъ роду въ Лодзи жительствоующимъ въ Лодзи родившийся отъ Густава и жены его Ольги урожденной Козакевичъ (Kozakiewicz) и Эммою Шейнъ (Emmą Schön) двѣциею двадцати двухъ лѣтъ отъ роду, въ Лодзи родившеюся отъ Францишка и жены его Анны урожденной Файге (Fajge). Браку сему предшествовали три онлашенія въ Приходѣ Святаго Креста въ Лодзи опубликованныя а именно: двадцатаго Декабря (второго Января/прошлого/ сего года и въ два слѣдующія воскресенія. Предбрачного договора не заключено. Религіозный сей обрядъ совершенъ Ксендзомъ Константиномъ Позгоржельскимъ мѣстнымъ Викаріемъ. Актъ сей новобрачнымъ и свидѣтелямъ прочитанъ Нами подписанъ.

Przytoczone wyżej teksty posłużą w niniejszym artykule jako wyjściowy, podstawowy ilustracyjny materiał praktyczny wykorzystany do omówienia budowy i treściowych wartości tego typu dokumentów oraz do charakterystyki specyficznych cech ruszczyzny, typowych dla danego okresu czasu z punktu widzenia zarówno użytkownika języka, jak i okoliczności powstawania dokumentów. W celu rzetelnego wyodrębnienia mogących pojawiać się podobieństw bądź różnic przy konstruowaniu ślubnych aktów metrykalnych na przełomie XIX i XX wieku do prezentacji umyślnie wybrano dokumenty pochodzące z początkowego i końcowego etapu wspomnianego już wcześniej dwudziestolecia.

Do jednej z najbardziej specyficznych cech omawianego typu dokumentów należy niewątpliwie budowa samego tekstu. Ponadto na szczególną uwagę zasługuje znamieny i niepowtarzalny charakter języka przejawiający się w jego rozmaitych aspektach, takich jak pismo, ortografia, fonetyka, fleksja, składnia, słowotwórstwo i leksyka.

Kompozycja i zawartość dokumentów

Akty ślubne pod względem budowy niezaprzeczalnie i bezwzględnie wyróżniają się szablonowością, utartym i z góry przyjętym schematem, a zawarte w nich informacje prezentowane są zawsze z konsekwentnym zachowaniem właściwej kolejności.

Już po zapoznaniu się z zaledwie kilkoma dokumentami w ich strukturze daje się wyodrębnić trzy części: początkową, właściwą i końcową.

Część początkowa (formuła wstępna) otwiera dokument i zawiera informacje dotyczące kolejno miejsca zaślubin (nazwa miasta/wsi i parafii kościelnej) oraz czasu (data, godzina, pora dnia):

1. *Состоялось въ деревни въ филіи Хойны дня одинадцатаго (двадцать третьяго) Іюля тысяча восемьсот девяносто третьяго года въ пять часовъ по полудни.*
2. *Состоялось въ городѣ Лодзи въ Приходѣ святой Анны дня девятого (двадцать второго) января тысяча девятьсот десятого года въ шесть часовъ вечера.*

Formuła wstępna niezmiennie rozpoczynała się od słowa *Состоялось въ...* ‘działo się w...’. Datę wydarzenia zapisywano w formacie podwójnym, zgodnie z kalendarzem juliańskim – starszym, będącym podstawą roku liturgicznego w rosyjskim Kościele Prawosławnym i gregoriańskim – młodszy, obecnie najbardziej rozpowszechniony na świecie². Określenie pory dnia typu: *по полудни* ‘po południu’, *вечера* ‘wieczorem’ było konieczne z uwagi na stosowanie przy podawaniu godziny systemu dwunastogodzinnego. Możliwe też, że wpisana w metryce godzinę należy traktować jedynie orientacyjnie (Jarosińska, b.r.).

Właściwą (główną) część dokumentu inicjuje formuła *Объявляемъ что...* ‘oświadczam się, że...’, po której następuje wykaz osób obecnych przy sporządzeniu aktu (włączając samych nowożeńców), informacja o zapowiedziach, w razie potrzeby zapis odnośnie do udzielonego pozwolenia na ślub przez ojca panny młodej i oświadczenie o zawartej (bądź nie) przez narzeczonych umowie przedmałżeńskiej:

1. *Объявляемъ что въ присутствіи свидѣтелей Александра Юзефяка двадцати восьми и Александра Маиталержа двадцати девяти лѣтъ отъ роду имѣющихъ обоихъ поддениковъ жительствоющихъ въ Новыхъ-Хойнахъ, заключено сего числа религіозный брачный союзъ между Антонимъ Торбусъ (Antoni Torbus) холостымъ ткачемъ, двадцати восьми лѣтъ отъ роду, родившимся въ деревни Лазы станція Варшавско-Вѣнской желѣзной дороги Бендзинскаго уѣзда, сыномъ Теофія и Францишки урожденной Незренца (Teofila i Franciszki z Niezrękich) жи-*

² Różnica między datami zapisanymi w obydwu kalendarzach wynosi 12 dni, co potwierdzają zapisy w badanych dokumentach.

тельствующихъ при родителяхъ въ Новемь-Рокицю Лодзкаго уѣзда и Маріанною Байковскою (Марьянна Байковская) дѣвицею родившеюся въ городѣ Петроковѣ, дочью Томаша и Францишки урожденной Яблонска (Томаша і Franciszki z Jabłońskich) девятнадцати лѣтъ отъ роду, жительствующей при родителяхъ въ Новыхъ Хойнахъ. Браку сему предшествовали три оглашенія опубликованныя въ приходскихъ костелахъ въ Милешкахъ тринадцатаго (двадцать пятаго) Іюня и въ два слѣдующія воскресенія и въ городѣ Лодзи прихода Святаго Креста двадцатаго Іюня (второго Іюля) въ два слѣдующія воскресенія сего года. Позволеніе отца невесты на вступленіе въ бракъ заявлено было лично. Новобрачные объявили что они предбрчного договора не заключали.

2. Объявляемъ что въ присутствіи свидѣтелей: Антона Ляковского и Яна Шейнъ, совершеннолѣтнихъ жителей города Лодзи, заключено сего числа религіозный брачный союзъ между: Карломъ Лерхъ (Karolem Lerch) холостнымъ ткачемъ двадцати пяти лѣтъ отъ роду въ Лодзи жительствующимъ въ Лодзи родившимся отъ Густава и жены его Ольги урожденной Козакевичъ (Kozakiewicz) и Эммою Шейнъ (Емма Schöп) дѣвицею двадцати двухъ лѣтъ отъ роду, въ Лодзи родившеюся отъ Францишка и жены его Анны урожденной Файге (Fajge). Браку сему предшествовали три оглашенія въ Приходѣ Святаго Креста въ Лодзи опубликованныя а именно: двадцатаго Декабря (второго Января/прошлого/ сего года и въ два слѣдующія воскресенія. Предбрачного договора не заключено.

W pierwszej kolejności w dokumencie wymieniano nazwiska świadków (po słowach: *в присутствіи* ‘w obecności’) wraz z określeniem ich wieku (...*лет от роду*/...*лет от роду имеющих* ‘...lat/...lat mających’), zawodu (na przykład *обоих поденщиков* ‘obydwu wyrobników’) i miejsca zamieszkania (*жительствующих в.../жителей города.../мешкающих в.../mieszkańców miasta...*). Czasem zamiast konkretnego wskazania wieku świadków spotykamy formułę potwierdzającą ich pełnoletność (por. *совершеннолетних жителей города Лодзи* ‘pełnoletnich mieszkańców miasta Łodzi’). Ponadto warto zwrócić uwagę na fakt, iż świadkami na ślubie byli tylko mężczyźni (Jarosińska, b.r., *O metrykach*).

Następnie po słowach *заключено религіозный брачный союз между...* ‘zawarto religijny związek małżeński między...’ prezentowane są osoby nowożeńców. Tu podobnie należało wymienić ich z imienia i nazwiska, podać kolejno stan cywilny, zawód mężczyzny, ich wiek (np. ... *холостым ткачом двадцати пяти лет от роду* ‘kawalerem dwudziestojednoletnim tkaczem’, *девицею двадцати двух лет от роду* ‘dwudziestodwuletnią panną’), miejsce zamieszkania (jeśli nowo poślubieni byli odpowiednio kawalerem i panną i mieszkali razem z rodzicami, niejednokrotnie podkreślano ten fakt: *жительствующим/жительствующей при родителях в...* ‘mieszkającym/mieszkającą z rodzicami w...’), miejsce urodzenia (*родившимся в деревни...* ‘urodzonym we wsi...’, *родившеюся в городе...* ‘urodzoną w mieście...’, *в Лодзи родившеюся* ‘w Łodzi urodzoną’) oraz imiona rodziców, zawsze z nazwiskiem panieńskim matki, na przykład ...*родившеюся от Францишка и жены его Анны урожденной Файге (Fajge)* ‘...urodzoną ze związku Franciszka i jego żony Anny z domu Fajge’. Jeśli chodzi o sposób podawania imion i nazwisk osób wymienianych w dokumencie co do zasady oprócz ich zapisu cyrylicą w nawiasie zapisywano je literami alfabetu łacińskiego. Nazwisko rodowe matek osób wstępujących w związek małżeński w ekwiwalentnym zapisie polskim często

uzyskiwało gramatyczną formę dopełniacza liczby mnogiej wyrażającego nazwę rodu, z jakiego się wywodzi, na przykład *Franciszka z Jabłońskich*.

Formuła *браку сему предшествовали...* ‘małżeństwo to poprzedziły...’ wprowadza informację dotyczącą ogłoszonych zapowiedzi przedślubnych wraz z datą i nazwą parafii, w której zostały ogłoszone: *...три оглашения в Приходе...* ‘trzy zapowiedzi w Parafii...’ *опубликованные...* ‘opublikowane (ogłoszone)...’. Jeśli kobieta nie ukończyła 21. roku życia, wymagana była zgoda ojca na zamążpójście córki (Jarosińska, b.r., *O metrykach*), co odpowiednio i obowiązkowo zaznaczano w dokumencie słowami: *Позволение отца невесты на вступление в брак заявлено было лично/словесно* ‘Pozwolenie ojca panny młodej na wstąpienie w związek małżeński zostało zadeklarowane osobiście/ustnie’.

Formuła końcowa, tak zwane uwierzytelnienie aktu to podsumowujące i wieńczące dokument sformułowanie stwierdzające fakt zawarcia związku małżeńskiego:

1. *Религиозный сей обряд бракосочетания совершён Нами. Актъ сей новобрач-нымъ и свидѣтелямъ неграмотнымъ прочитанъ, Нами подписанъ.*
2. *Религиозный сей обрядъ совершёнъ Ксендзомъ Константиномъ Погоржель-скимъ мѣстнымъ Викаріемъ. Актъ сей новобрачнымъ и свидѣтелямъ прочитанъ Нами подписанъ.*

W części zamykającej metrykę zawiera się informacja o tym, kto udzielił ślubu (na przykład *Религиозный сей обрядъ совершенъ Ксендзомъ Константиномъ Погоржельскимъ местнымъ Викариемъ* ‘ten obrzęd religijny został odprawiony przez księdza Konstantego Pogorzelskiego miejscowego Wikarego’), oraz potwierdza się fakt, iż sporządzony dokument został nowożeńcom i świadkom odczytany i podpisany, na przykład *Актъ сей новобрачнымъ и свидѣтелямъ прочитанъ. Нами подписанъ* ‘Akt ten nowożeńcom i świadkom został odczytany. Przez Nas podpisany’. Najczęściej akt ślubu podpisywał sam ksiądz sporządzający dokument wobec niepiśmienności pozostałych zebranych. Oczywiście w przypadku, gdy któraś z osób umiała się podpisać, składała swój podpis pod tekstem.

Język dokumentów

Jak widać na przykładzie przytoczonych wyżej dokumentów, akty ślubów sporządzane były w układzie narracyjnym, cyrylicą w języku rosyjskim. Właśnie z uwagi na fakt, że metryki spisywane były przez Polaków w języku im narzuconym – języku zaborcy, język rosyjski uzyskuje w omawianych tekstach szczególnie, osobliwy, a niekiedy nawet niepo-
wtarzalny, swoisty charakter dzięki szeregowi wyróżniających się elementów, nierzadko będących rezultatem oddziaływania języka ojczystego lub niedostatecznej znajomości języka obcego.

Do najbardziej wyróżniających się cech języka rosyjskiego jako narzędzia służącego do spisania aktów należy niewątpliwie obecność elementów dawnej ruszczyzny i cech nowożytnych. Wśród takich warto wymienić stosowane dowolnie i naprzemiennie (nawet w ramach jednego dokumentu) fleksje *-аго* i *-ого* w formach dopełniacza liczebników i przymiotników rodzaju męskiego i nijakiego liczby pojedynczej, na przykład: *прошлого/*

прошлаго, одинадцатого/одинадцатаго, третьего/третьяго, десятого/десятаго, второго/втораго, предбрачного/предбрачнаго.

Typowe i często spotykane jest również użycie w formach mianownika/biernika liczby mnogiej przymiotników końcówki *-ья/ия*, na przykład: *следующия, опубликованныя*, możliwe, że pod wpływem określanych przez nie rzeczowników rodzaju nijakiego w liczbie mnogiej zakończonych na *-ия* typu *воскресения, оглашения* (*следующия воскресения, опубликованныя оглашения*). Warto przy tym zwrócić uwagę na zapis ortograficzny wspomnianych końcówek z użyciem litery *и*, która co do zasady występowała zawsze przed następującymi po niej samogłoskami *и, о* i jotowanymi samogłoskami *е, я, ю*, na przykład: *филии, присутствию, религиозный, станция, Марьянною, онлашения, воскресения, вступление, бракосочетания, слѣдующия*.

Zgodnie z ówczesnym literowym składem alfabetu rosyjskiego dokumenty metrykalne odzwierciedlają użycie w pisowni liter *ѣ ѣ* (jat') oraz *ъ ъ* (jera tylnego). Ta ostatnia bezwzględnie i konsekwentnie występowała zawsze na końcu wyrazu zakończonego spółgłoską twardą: *въ городѣ, лѣтъ, отъ, двухъ, обрядѣ, мѣстнымъ, свидѣтелямъ* i wiele innych.

Niekiedy rzeczowniki i przymiotniki/imiesłowy rodzaju żeńskiego przyjmują w narzędniku liczby pojedynczej postać z końcówką *-ою/-ею* wobec jednoczesnego zastosowania w tym samym dokumencie form na *-ой/-ей*, na przykład: *дѣвицею родившеюся, урожденной, жительствующей*.

Dość często w metrykach ślubnych, prawdopodobnie ze względu na pośpiech towarzyszący sporządzaniu dokumentów spotykamy niezgodność składniową między częściami zdania, szczególnie wtedy, gdy mamy do czynienia z formułowaniem dłuższej wypowiedzi. Na przykład we fragmencie zdania: *заключено сего числа религиозный брачный союз между: Карломъ Лерхъ [...] въ Лодзи жительствующимъ въ Лодзи родившийся отъ Густава и жены его Ольги* zamiast formy mianownikowej *родившийся* oczekiwalibyśmy formy narzędnika pozostającej w związku zgody z poprzednim określeniem: *жительствующимъ*.

Charakterystyczną cechą języka spotykaną w omawianych dokumentach jest ponadto użycie niepoprawnej fleksji, ewidentnie pod wpływem języka polskiego. W pojawiającej się w zaprezentowanym w artykule dokumencie formie *ткачем* (por. pol. *tkaczem*) oczekiwalibyśmy rosyjskiej postaci narzędnika: *ткачом*. Należy zauważyć, że silny wpływ języka polskiego nierzadko powoduje zapisywanie w dokumentach słów o rodzimym dla piszącego brzmieniu za pomocą liter alfabetu cyrylicznego. W aktach metrykalnych spotykamy wiele tego typu swoistych tworów językowych, których nie odnajdziemy w żadnych źródłach leksykograficznych, na przykład chociażby nazwy zawodów, takie jak *музык, машиниста, одлевникъ, экспедент*. O słownictwie pochodzącym z dokumentów, pisanych cyrylicą przez Polaków w zaborze rosyjskim wspominał P. Hałaszcak (2012: 7–8):

Zobowiązani przez zaborcę do posługiwania się w dokumentach urzędowych obcym alfabetem i językiem, nie zawsze posiadali dostateczne umiejętności, aby robić to prawidłowo. Dlatego niektóre ze [...] słów są tworam językowymi, których próżno szukać w słownikach. Sporo z nich obarczonych jest błędami ortograficznymi, bądź stanowi fonetyczne odwzorowanie słownictwa polskiego. Spotkać je można wyłącznie

w księgach metrykalnych i innych dokumentach z terenów polskich pod rosyjskim zaborem.

Ze względu na charakter dokumentów uwagę zwraca użycie w nich specjalistycznej leksyki urzędowo-kancelaryjnej i specyficznych ustabilizowanych formuł: *объявляем что..., заключено религиозный брачный союз/обряд, религиозный обряд совершен, ...лет от роду, позволение заявлено, предбрачный договор совершен, акт прочитан и подписан*. Jak można zauważyć, charakterystyczna dla danego słownictwa jest obecność zwrotów imiesłowowych, podkreślających oficjalny wydźwięk konstrukcji językowych. Dodatkowo osobliwość języka rosyjskiego, z jakim mamy do czynienia w aktach metrykalnych, potęguje użycie, kwalifikowanej obecnie jako przestarzała, formy zaimka wskazującego *сей* 'ten', na przykład: *сего года, сего числа, акт сей прочитан, религиозный сей обряд, браку сему предшествовали*.

Niekiedy niedbała i pospieszna redakcja tekstów dokumentów przyczynia się do nieustabilizowanego i niekonsekwentnego używania wielkich liter, a także często nielogicznego użycia znaków interpunkcyjnych lub ich braku w miejscach, w których należałoby się ich spodziewać.

Zakończenie

Podjęta w artykule próba analizy aktów ślubnych pochodzących z przełomu XIX i XX wieku udowadnia, że teksty metryk, wciąż niedoceniane jako źródło badań naukowych, są nie tylko wartościowe pod względem genealogicznym i historycznym, ale stanowią bogate kompendium wiedzy językowej. Dzięki omówionym dokumentom możemy dowiedzieć się o stanie języka rosyjskiego ubiegłych stuleci, jego rozwoju oraz przemianach zachodzących w jego strukturze w przypadku jego użycia jako języka nie ojczystego, lecz obcego przez przedstawicieli polskiej narodowości. Różnorodność cech morfologicznych, słowotwórczych, składniowych i semantycznych, ukształtowanych przy okazji formowania i funkcjonowania języka kancelaryjnego badanego okresu zdecydowanie nie oparła się wpływowi polskiemu, a zaprezentowana w artykule w niewyczerpującym zakresie stanowi jedynie początkowy etap badań.

Bibliografia

- Dacewicz L., Chomko J., Smakulska J. (2017), *Księgi metrykalne chrztów Kościoła rzymskokatolickiego dekanatu białostockiego z II połowy XIX wieku. Treść i struktura metryk. Alfabetyczne spisy imienne*, Białystok.
- Hałuszczak P. (2012), *Niezbędnik genealoga*, Mnichowo–Poznań.
- Laszuk A. (1998), *Księgi metrykalne i stanu cywilnego w archiwach państwowych w Polsce. Informator*, Warszawa.
- Pawiński M. (2002), *Akta stanu cywilnego w Królestwie Polskim w pierwszej połowie XIX w.*, „Archeion”, t. 104.

Szkutnik P. (2012), *Regionalny poradnik genealogiczny – stan zachowania ksiąg metrykalnych parafii rzymskokatolickich w gminie Uniejów*, „Biuletyn Uniejowski”, t. 1.

Związek J. (1993), *Stan badań nad księgami metrykalnymi diecezji częstochowskiej*, „Zeszyty Historyczne”, z. 1.

Źródła internetowe

Jarosńska M. (b.r.), *Jak odczytywać akty sporządzone po rosyjsku*, <http://andreovia.pl/publikacje/genealogia/item/151-stare-akty-po-rosyjsku> [dostęp: 20.08.2022].

Jarosńska M. (b.r.), *O metrykach*, <http://www.andreovia.pl/publikacje/genealogia/item/148-o-metrykach> [dostęp: 20.08.2022].

Powiat grodzki m. Łódź (b.r.), Metryki.Genealodzy.pl, <https://metryki.genealodzy.pl/pow-30> [dostęp: 30.08.2022].

Rejestracja aktów stanu cywilnego – jak było kiedyś, a jak jest teraz? (2015), <https://archiwum.mswia.gov.pl/pl/aktualnosci/13026,Rejestracja-aktow-stanu-cywilnego-jak-bylo-kiedys-a-jak-jest-teraz.html?search=14100618158486> [dostęp: 20.08.2022].

Abstract

Polish archives as a source of research on Russian texts. The particularity of old marriage certificates

The article is devoted to the description of Polish marriage certificates gathered in Lodz's Catholic parish registers, dating from the late 19th and early 20th century. The aim of the paper is both to present examples of the marriage certificates in their original version and to provide an analysis of the language. The author pays attention to the specific language features and shows the significance of the documents for scholarly research. The particular character of the Russian language influenced by Polish is discussed. Attention is also paid to the template construction of the documents and the content of each part of the certificates.

Keywords: marriage certificate, parish register, Catholic public register, certificate registry, Russian language, Polish language